

Ed. 466. Frumvarp til leiklistarlaga. [226. mál]

(Lagt fyrir Alþingi á 97. löggjafarþingi 1975—76.)

1. gr.

Menntamálaráðuneytið fer með yfirstjórn leiklistarmála samkvæmt lögum þessum.

Lög þessi taka, eftir því sem við á, til allrar leiklistarstarfsemi í landinu.

2. gr.

Ríkið rekur og kostar Þjóðleikhús og Leiklistarskóla Íslands eftir því sem fyrir er mælt í löggjöf um þessar stofnanir og í fjárlögum.

Alþingi veitir einnig árlega fé í fjárlögum til stuðnings annarri leiklistarstarfsemi:

- I. Til Leikfélags Reykjavíkur.
- II. Til Leikfélags Akureyrar.
- III. Til Bandalags íslenskra leikfélaga.
- IV. Til almennrar leiklistarstarfsemi.
- V. Til leiklistarráðs.

Sveitarstjórnir veita fé til leiklistarstarfsemi í sveitarfélögum eftir því sem ákveðið verður í fjárhagsáætlun þeirra, þó eigi lægri fjárhæð til hvers leikfélags en ríkissjóður greiðir skv. 3. gr.

3. gr.

Menntamálaráðuneytið úthlutar fé því sem veitt er í fjárlögum samkvæmt IV. lið í 2. gr., að fengnum tillögum Bandalags íslenskra leikfélaga.

4. gr.

Hlutverk leiklistarráðs er:

- I. Að vera vettvangur skoðanaskipta og umræðna um leiklistarmál og stuðla að stefnumótun á því sviði á hverjum tíma.
- II. Að vera ráðgefandi aðili fyrir ráðuneytið, sveitarfélög og leiklistarstofnanir þær sem taldar eru í 2. gr.
- III. Að stuðla að ritun og útgáfu leikrita.
- IV. Að sinna öðrum verkefnum í þágu leiklistar í samráði við menntamálaráðuneytið.

5. gr.

Menntamálaráðuneytið skipar leiklistarráð, einn fulltrúa án tilnefningar, en aðra ráðsmenn og jafnmarga til vara tilnefna eftirtaldir aðilar:

Bandalag íslenskra leikfélaga einn fulltrúa fyrir hvern tug félaga sem eru fullgildir aðilar að Bandalaginu.

Félag íslenskra leikara þrjú fulltrúa.

Eftirtaldir aðilar tilnefna einn hver:

Ríkisútvarp, einn frá hljóðvarpi og annan frá sjónvarpi.

Félag leikstjóra.

Félag leikritahöfunda.

Samtök félagsheimila.

Leikfélag Akureyrar.

Leikfélag Reykjavíkur.

Tónskáldafélag Íslands.

Samband íslenskra sveitarfélaga.

Þjóðleikhúsráð.

Ráðherra er heimilt að veita öðrum er fjalla með nokkrum hætti um leiklistarmál aðild að leiklistarráði, að fenginni umsögn ráðsins. Skipunartími ráðsmanna er þrjú ár í senn. Ráðið kys sér sjálft formann og varaformann.

6. gr.

Leiklistarráð kemur saman til fundar einu sinni á ári, nema sérstök ástæða sé til fleiri funda. Skytt er að boða fund, ef 5 ráðsmenn hið fæsta óska þess bréflaga og tilgreina umræðuefni.

Framkvæmdastjórn þriggja manna fer með málefni leiklistarráðs milli funda. Leiklistarráð kys tvo menn í framkvæmdastjórn, en formaður ráðsins er sjálfkjörinn.

Leiklistarráð er ólaunað, en greiða skal þóknun fyrir stjórnarstörf og ferða- og dvalarkostnað utanþéjarmanna vegna fundarsetu.

7. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi. Jafnframt falla úr gildi lög nr. 15/1965 um fjárhagslegan stuðning við leiklistarstarfsemi áhugamanna og önnur lagaákvæði, er kunna að brjóta í bága við lög þessi.

Ráðherra setur reglugerð um framkvæmd laganna.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Frumvarpi þessu, ef að lögum verður, er ætlað að marka í meginráttum hversu haga beri stuðningi ríkisvaldsins og sveitarfélaga við leiklistarstarfsemina. Í því eru hins vegar engin fyrirmæli um fjárhæðir framlaga, en gert er ráð fyrir að þær verði ákveðnar í fjárlögum hverju sinni.

Stofna skal leiklistarráð með aðild þeirra sem ætla má að einkum láti leiklist til sín taka. Því er ætlað „að vera vettvangur skoðanaskipta og umræðna um leiklistarmál og stuðla að stefnumótun á því sviði á hverjum tíma.“ Leiklistarráð kys þriggja manna framkvæmdastjórn.

Í október 1972 skipaði þáverandi menntamálaráðherra, Magnús T. Ólafsson, nefnd „til þess að endurskoða lög um fjárhagslegan stuðning við leiklistarstarfsemi áhugamanna.“ Nefndin skilaði álit og tillögum 1. mars 1974.

Við athugun þótti rétt að víkja verulega frá tillögum nefndarinnar, einkum að því er varðar starfssvið leiklistarráðs. Tillögur nefndarinnar eru prentaðar hér með sem fylgiskjal.

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Hér er kveðið á um yfirstjórn leiklistarmálanna.

Um 2. gr.

Greinin fjallar um hverja einstaka þætti ríkið kostar eða styrkir og um mótframlög sveitarfélaga, en hliðstæð ákvæði um þau eru í gildandi lögum.

Um 3. gr.

Bandalag ísl. leikfélaga skal koma fram gagnvart fjárveitingavaldinu fyrir hönd hinnar almennu leiklistarstarfsemi áhugafólks og gera tillögur um úthlutun styrktarfjár.

Um 4. gr.

Hér er kveðið á um hlutverk leiklistarráðs. Þarfnast ekki skýringar.

Um 5. gr.

Leitast er við að haga skipan leiklistarráðs þannig að sem flestir þeir er um leiklistarmál fjalla að einhverju marki öðlist aðild að ráðinu. Ráðið kys sér sjálft formann, enda til þess ætlast að það starfi sjálfstætt, en menntamálaráðuneytið tilnefnir einn mann í ráðið.

Um 6. gr.

Aðeins er kveðið á um einn fastan fund árlega þótt til greina komi að halda fleiri fundi ef sérstök ástæða þykir til. En þriggja manna framkvæmdastjórn starfar milli funda.

Um 7. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Fylgiskjal.

Álit og tillögur nefndar um leiklistarmál.

Hinn 8. febrúar 1972 var samþykkt á Alþingi svofelld þingsályktun: „Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að taka til endurskoðunar lög nr. 15 frá 1965, um fjárhagslegan stuðning við leiklistarstarfsemi áhugamanna.“

Flutningsmenn þingsályktunartillögunnar voru Helgi Seljan og Karvel Pálmason. Menntamálaráðherra skipaði síðan þriggja manna nefnd til þess að annast endurskoðun þessa, og var nefndin fullskipuð í októbermánuði 1972, en hóf störf í nóvembermánuði sama ár. Í nefndinni áttu sæti: Sveinbjörn Jónsson, leiklistarráðunautur, tilnefndur af Bandalagi ísl. leikfélaga, Eyvindur Erlendsson, leikstjóri, og Knútur Hallsson, skrifstofustjóri, sem jafnframt var skipaður formaður nefndarinnar.

Nefndin samdi frumvarp til leikhúslaga, og fylgdi því svofelld greinargerð:

Þegar lög nr. 15/1965, um fjárhagslegan stuðning við leiklistarstarfsemi áhugamanna, voru samín að tilhlutan menntamálaráðuneytisins og síðan samþykkt á Al-

þingi, var um tímabæra lagasetningu að ræða og lögín viðurkenning af opinberri hálfu á menningarlegu og félagslegu mikilvægi áhugaleikhúsa í landinu. Lögín voru skref í rétta átt og hafa orðið leiklistarlífi lyftistöng víða um land.

Lögín frá 1965 voru frumsmíð í lagagerð um almenna leiklistarstarfsemi, en um þessi efni voru ekki áður til önnur lög en lögín um Þjóðleikhús, sem eðli málsins samkvæmt eru að kalla einskorðuð við þá stofnun. Nú er komín nokkurra ára reynsla á framkvæmd laganna frá 1965, og í ljósi þeirrar reynslu hefur nú verið leitast við að endurskoða lögín.

Nefndin reyndi þegar í upphafi að gera sér ljóst, hvort hún ætti að leggja til, að haldið yrði í meginatriðum formi og inntaki nógildandi laga eða hvort breytt skyldi þar um.

Kostir nógildandi laga eru einkum þeir, að þau skylda ríkisvaldið til þess að leggja fram í fjárlögum ákveðna lágmarksupphæð (1 millj. kr.) til þessara mála og jafnframt eru sett ákveðin skilyrði um fjárveitingar til einstakra leikfélaga og rammi um styrkveitingar til þeirra (30—100 þús. kr. til félaga í A-flokki og 10—30 þús. kr. til félaga í B-flokki). Menntamálaráðuneytið hefur árlega skipt fjárveitingunni milli leikfélaganna. Leikfélag Reykjavíkur hefur undanfarið haft sérstaka fjárveitingu í fjárlögum, sömuleiðis Bandalag íslenskra leikfélaga. Í nógildandi lögum er líka gert ráð fyrir, að bæjar- og sveitarsjóðir styrki leikfélögín hvert á sínum stað á móti ríkissjóði, þ. e. ýmist með jafnháum framlögum eða a. m. k. 50% framlögum, allt eftir því hvort um styrki samkvæmt A, B eða C flokkum er að ræða.

Ef fylgja ætti formi nógildandi laga, væri hlutverk nefndarinnar að því er virðist einfaldlega að breyta tölum og hækka þær til samræmis við verðlagsþróun frá 1965.

En þótt kostir nógildandi laga séu vafalaust margvíslegir, eins og rakið hefur verið, og þau að sumu leyti á undan tímanum, ef samanburður er hafður við norræna löggjöf á þessum tíma, þá hafa þau á sér nokkurn reglugerðarblæ, þ. e. þau hafa að geyma ýmis ákvæði, sem eðlilegra virðist að skipa með reglugerð eða öðrum stjórnáskilum hætti. Óheppilegt getur t. d. verið að tilgreina í lögum eða lögfesta ákveðnar fjárhæðir til tiltekinna mála. Innan fárra ára verða slíkar fjárhæðir úreltar og í líflu samræmi við verðlagsþróun.

Sá var annar kostur að mati nefndarinnar, að hún sendi frumvarp, er hefði inni að halda rammalöggjöf um þessi efni, en gert væri ráð fyrir, að einstökum framkvæmdatriðum yrði skipað með reglugerð. Þar sem líta mátti þannig á, að nefndin færi með nokkrum hætti út fyrir markað verkefni sitt í skipunarbréfi, ef þessi leið yrði valin, var leitað samþykkis ráðherra fyrir því, að starfssvið nefndarinnar skyldi aukið og henni heimilað að semja drög að almennum leikhúslögum, þ. e. heildarlögum um leikstarfsemi í landinu, þar sem mótaður væri rammi um þessa starfsemi og henni sköpuð grundvallarskilyrði til að þróast með eðlilegum hætti, þannig að leitast yrði við að leggja grundvöll að mótun stefnu í leiklistarmálum og leggja drög að leikhúspólitík innan frjálsra og framsækinnna marka, en með íslenska leikhúshéð að kjölfestu. Ráðherra samþykkti að meginstefnu, að nefndin færi þessa leið og í framhaldi af því voru samín fyrstu drögín að lagafrumvarpi því, er hér liggur fyrir. Drög þessi voru síðan í aðalatriðum kynnt ýmsum helstu forustumönnum íslenskrar leiklistar og forsvarsmönnum ýmissa félaga og stofnana, er láta sig leiklist varða með einum eða öðrum hætti. Komu margir þessara aðila á fund nefndarinnar að ósk hennar, en einnig gekkst nefndin fyrir allfjölmennum fundi um málið. Meðal þeirra aðila, sem nefndin ræddi við, má nefna þjóðleikhússtjóra, leikhússtjóra Leikfélags Reykjavíkur, fulltrúa leikara, leikstjóra, leikmyndagerðarmanna, listdansara, tónskálda og leiklistarnema, enn fremur fulltrúa félagsheimilansjóðs og menningarsjóðs félagsheimila, Ríkisútvarpsins og Sambands ísl. sveitarfélaga. Allir þessir aðilar tjáðu sig samþykka frumvarpsdrögunum í meginatriðum. Athugasemdir komu fram frá Sambandi ísl. sveitarfélaga og hefur verið reynt að koma til móts við þær eftir því sem kleift hefur þótt við síðari gerð frumvarpsins. Leikfélag Akureyrar sendi og fulltrúa á fund nefndarinnar, en félagið fékk frum-

varpsdrögin til athugunar og sendi skriflegar umsagnir um málið til ráðherra og nefndarinnar. Þess skal einnig getið, að á framangreindum fundi mætti fyrir hönd Bandal. ísl. leikfélaga formaður þess, Helgi F. Seljan, alþingismaður og fyrri flutningsmaður þingsályktunartillögunnar um lagaendurskoðun þessa, og lýsti hann velþóknun sinni á stefnu frumvarpsins.

Einn þáttur í starfi nefndarinnar var að kynna sér löggjöf og þróun þessara mála á Norðurlöndum, og hafði nefndin sérstaka hliðsjón af tveim norrænum álitserðum um þetta efni, þ. e. álitserð norsku leiklistarmálanefndarinnar, er skilaði álitu í maímánuði 1970, og tillögum danska leiklistarráðsins, er lagðar voru fram í maímánuði 1972, en tillögur beggja þessara aðila stefna mjög í sömu átt og frv. það, er hér liggur fyrir.

Þótt frv. sé ætlað að fjalla um alla leiklistarstarfsemi í landinu, þótti eigi tímabært að það tæki til Þjóðleikhússins að sinni, þar sem um þá stofnun gilda sérstök lög. Þó telur nefndin, að stefnt skuli að því í nánustu framtíð, að slík heildarlög nái einnig til Þjóðleikhússins, svo að leikhúslögin þjóni betur tilgangi sínum og rísi frekar undir nafni.

Í frv. þessu er ekkert ákvæði um tilgang laganna eða hlutverk leiklistar í þjóðfélaginu. Lögín sjálf og framkvæmd þeirra eiga að vera talandi tákni um lífandi leikhús. Leiklistarráð á að vera sívakandi umræðuvettvangur, þar sem markmið og hlutverk leiklistar á að vera það efni, sem aldrei má missa sjónar af í önn dagsins. Á þeim vettvangi ber að ræða vanda leikhússins í síbreytilegu þjóðfélagi. Það er ekki einungis sjónvarpið, sem er á góðum vegi að skapa gjörbyltingu í leikhúsmálum, heldur munu aðrar tæknilegar nýjungar skipta þar lítt minna máli og má þar m. a. nefna myndböndin (videokasettur), sem munu væntanlega hafa í för með sér, að hinn almenni borgari geti innan tíðar keypt helstu leikverk heimsbókmenntanna og átt í skáp sínum og leikið, þegar hann lystir, eða tekið sjálfur upp leikrit af sjónvarpsskjánum og síðan horft á að vild. Einn tilgangur þessa lagafrv. er að skapa skilyrði til þess, að unnt verði að fylgjast með þessari ævintýrlegu þróun og til-einka okkur það besta, sem hún kann að hafa að bjóða.

Frumvarp til leikhúslaga.

1. gr.

Menntamálaráðuneytið fer með yfirstjórn leiklistarmála samkvæmt lögum þessum.

Lög þessi taka til allrar leiklistarstarfsemi í landinu, en þó ekki til Þjóðleikhússins, nema annað sé sérstaklega tekið fram.

2. gr.

Alþingi veitir árlega á fjárlögum til stuðnings leiklistarstarfsemi í landinu:

- 1) a. til borgarleikhúss í Reykjavík eða Leikfélags Reykjavíkur,
b. til bæjarleikhúss á Akureyri eða Leikfélags Akureyrar,
c. til Bandalags íslenskra leikfélaga,
d. til rekstrar leiklistar- og listdanssskóla.
- 2) til leiklistarráðs, til þess að framkvæma þau verkefni, sem talin eru í lögum þessum eða sem því kann síðar að verða falin umsjón með.

3. gr.

Leiklistarráð er þannig skipað. Menntamálaráðherra skipar formann og varaformann án tilnefningar. Aðrir ráðsmenn skulu tilnefndir af eftirtöldum aðilum ásamt jafnmörgum til vara:

Bandalagi íslenskra leikfélaga. Einn fulltrúi fyrir hvern tug félaga, sem eru fullgildir aðilar í bandalaginu.

Félagi íslenskra leikara. Einn fulltrúi fyrir hverja listgrein.

Félagi leikstjóra á Íslandi.

Félagi leikritahöfunda.
Félagsheimilaskjóði eða samtökum félagsheimilanna.
Leikfélagi Akureyrar.
Leikfélagi Reykjavíkur.
Ríkisútvarpinu. Einn frá hljóðvarpi og annar frá sjónvarpi.
Tónskáldafélagi Íslands.
Sambandi íslenskra sveitarfélaga.
Þjóðleikhúsinu.

Ráðherra er heimilt að veita öðrum, er fjalla um leiklistarmál með nokkrum hætti, aðild að ráðinu að fenginni umsögn leiklistarráðs. Skipunartími ráðsmanna er þrjú ár í senn.

4. gr.

Hlutverk leiklistarráðs er:

- 1) Að vera ríkisstjórn, sveitarfélögum og öðrum opinberum aðilum til ráðuneytis um leiklistarmál og stuðla að mótun stefnu í leiklistarmálum.
- 2) Að fjalla um fjárhagslegan stuðning opinberra aðila við leiklistarstarfsemina, þar á meðal tillögur um fjárveitingar í þessu skyni á fjárlögum ríkisins og fjárhagsáætlunum sveitarfélaga. Enn fremur skiptingu á því fé, sem veitt er til leikstarfsemi áhugamannaleikfélaga eða annarrar leikstarfsemi.
- 3) Að stuðla að ritun og útgáfu leikrita.
- 4) Að vera til ráðuneytis um gerð leiksviða og leiksviðsbúnaðar í félagsheimilum og skólum.
- 5) Að efla samvinnu þeirra stofnana og félaga, sem leiklistarmálum sinna, meðal annars með því að greiða fyrir leikferðum, ráðningu leikstjóra og leiðbeinenda og skiptum á leikurum.
- 6) Að stofna og annast rekstur leikmunasafns í þágu leiklistarstarfsemi í landinu. Ráðuneytið setur safninu reglugerð, að fengnum tillögum leiklistarráðs.
- 7) Að sinna öðrum verkefnum í þágu leiklistar, sem ráðinu kunna að verða falin af ráðherra.

5. gr.

Leiklistarráð kemur saman til fundar eigi sjaldnar en tvisvar á ári. Skylt er að halda fund, ef fimm ráðsmenn hið fæsta óska þess bréflega.

Formaður ráðsins boðar til funda. Leiklistarráð heldur gjörðabók yfir fundi sína. Afl atkvæða ræður úrslitum mála.

Leiklistarráð er ólaunað. Menntamálaráðuneytið getur í reglugerð sett nánari ákvæði um starfshætti ráðsins.

6. gr.

Sérstök framkvæmdastjórn fer með málefni leiklistarráðs milli funda.

Í framkvæmdastjórn leiklistarráðs eiga sæti fimm menn: Formaður ráðsins, sem jafnframt skal vera formaður framkvæmdastjórnar, fulltrúi tilnefndur af Sambandi íslenskra sveitarfélaga og þrír fulltrúar kosnir af ráðinu til eins árs. Við þá kosningu eiga fulltrúar menntamálaráðuneytisins og Sambands íslenskra sveitarfélaga ekki atkvæðisrétt. Framkvæmdastjórn heldur fundi að jafnaði einu sinni í mánuði. Þóknun til framkvæmdastjórnar greiðist af starfsfé ráðsins samkvæmt ákvörðun ráðherra.

7. gr.

Leiklistarráði er heimilt að ráða leiklistarfulltrúa til þess að vinna að framkvæmd þeirra mála, sem því er ætlað að sinna samkvæmt lögum þessum.

Laun leiklistarfulltrúa greiðast úr ríkissjóði og skulu ákveðin samkvæmt lögum um kjör opinberra starfsmanna.

Starfið skal veitt til fjögurra ára í senn. Endurnýja má ráðninguna til næstu fjögurra ára, ef meiri hluti leiklistarráðs er því samþykktur.

Leiklistarfulltrúi á sæti á fundum leiklistarráðs, en á þar eigi atkvæðisrétt.

8. gr.

Sveitarstjórnir veita fé til leiklistarstarfsemi í sveitarfélögum.

Menntamálaráðuneytið setur reglugerð um slíkan stuðning í samráði við Samband íslenskra sveitarfélaga og leiklistarráð.

9. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi. Jafnframt falla úr gildi lög nr. 15/1965, um fjárhagslegan stuðning við leiklistarstarfsemi áhugamanna og önnur lagaákvæði, er kunna að brjóta í bága við lög þessi.

Ráðherra setur reglugerð um frekari framkvæmd laganna.

Lögin skulu endurskoðuð eigi síðar en fimm árum eftir gildistöku þeirra.

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.

Að því er varðar einstakar greinar frumvarpsins tekur nefndin þetta fram:

Um 1. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 2. gr.

Eins og þegar hefur verið sagt, er nú veitt fé til rekstrar Þjóðleikhússins samkvæmt lögum um Þjóðleikhús frá 15. júní 1947, en með lögunum frá 15. mars 1965 var mótuð stefna um fjárveitingar til leiklistarstarfsemi áhugamanna, þ. e. a. s. til einstakra leikfélaga, Bandalags íslenskra leikfélaga og Leikfélags Reykjavíkur, en fjárveitingar til þessara aðila höfðu þó um langt árabil verið í fjárlögum ríkisins. Þar sem lög in um Þjóðleikhús eru nú í endurskoðun, er ekki ástæða til að taka ákvæði um rekstrarstyrk til þess inn í þessi lög fremur en önnur ákvæði varðandi þá stofnun. Hér eru því taldir þeir aðilar, sem ætla má að fjárveitingavaldið vilji styðja með beinum fjárveitingum, en þeir eru:

- 1) a) Leikfélag Reykjavíkur, sem var stofnað 1897 og var löngum aðalleikhús landsins. Starfsemi L. R. hefur á síðustu árum þróast frá því að vera áhugamannafélag, sem greiddi þó leikurum sínum nokkra þóknun, í að verða leikhús rekið á svipuðum grundvelli og önnur atvinnumannaleikhús, enda nýtur það verulegs styrks úr borgarsjóði, sem gengur til launagreiðslna fyrir fastráðna starfsmenn. L. R. hefur lengi notið styrks á fjárlögum ríkisins og á fjárlögum ársins 1974 er því veittur styrkur að upphæð kr. 5.5 milljónir. Nú er hafinn undirbúningur að leikhúsbyggingu og hefur Reykjavíkurborg á undanförunum árum veitt árleg fjárframlög til byggingarinnar. Hér er gert ráð fyrir því, að ríkissjóður styrki starfsemi L. R. svo sem hingað til.
- b) Leikfélag Akureyrar var stofnað 1917 og á sér því nokkuð styttri sögu, en starfsemi þess hefur borið vitni um mikinn áhuga og fórnfýsi félagsmanna til þess að halda uppi leiklistarlífi í höfuðborg Norðurlands. Leikfélag Akureyrar hefur sýnt 150 verkefni. Fjárveitingar til L. A. hafa farið ört hækkandi á síðustu fjórum árum og eru því nú ætlaðar 2.5 milljónir króna af því, sem veitt er til leiklistarstarfsemi á fjárlögum ríkisins í ár.

Leikfélag Akureyrar gerir nú alvarlega tilraun til þess að tryggja grundvöll fyrir starfsemi sína sem atvinnuleikhúss og hefur gert ráðningarsamning við hóp leikara auk launaðs leikhússtjóra. Stjórn Leikfélags Akureyrar hefur eindregið óskað eftir því, að félagið fái sér fjárveitingu á fjárlögum ríkisins. Leikfélagið hefur lengi notið styrks úr bæjarsjóði Akureyrar og hafði áður fyrr lengi sérstaka fjárveitingu í fjárlögum ríkisins.

- c) Bandalag íslenskra leikfélaga var stofnað árið 1950. Það er samtök áhugamannafélaganna í byggðum landsins. Í Bandalaginu eru fjörutíu leikfélög og hafa um 30 þeirra verið stofnuð eftir að Bandalagið hóf starfsemi sína. Auk þess eru innan þess nokkur ungmennafélög, sem flest hafa starfað að leiklistarmálum um langan tíma, sum svo skiptir tugum ára. Bandalagið hefur frá upphafi notið smástyrks á fjárlögum ríkisins, en auk þess greiða leikfélögin því árgjald, sem alla tíð hefur verið mjög lágt enda hafa félögin verið lítt aflögufær. Þau hafa verið að byggja upp eigin starfsemi og samtímis hafa mörg þeirra lagt mikið af mörkum til félagsheimila og leiksviðsbúnaðar í þeim. Bandalagið rekur margvíslega þjónustu og upplýsingastarfsemi fyrir félögin og þá einkum með útvegum leikrita, svo og annars sem leikstarfsemin þarfnast. Þá hefur Bandalagið verið leiðbeinandi um gerð leiksviða í félagsheimilum og annast útvegum leiksviðsbúnaðar og uppsetningu, eftir því sem óskað hefur verið eftir. Afli þess hefur fremur verið beitt til þess að hjálpa einstökum félögum á líðandi stundu en til þess að byggja upp öflugan þjónustumiðstöð, sem æskilegt hefði verið að gera samtímis. Bandalagið á nú mikið safn leikrita, sem það hefur fjölritað til afnota fyrir leikflokka, svo og talsvert magn af hárkollum. Þess má geta, að unglinga- og framhaldsskólar hafa notið mikillar fyrirgreiðslu vegna félagsstarfsemi skólanna. Samtök áhugamannafélaga eru til í mörgum löndum. Bandalagið er hið þriðja elsta af átta á Norðurlöndum.

Norrænu bandalögin hafa samstarf undir nafninu Nordisk Amatørteaterråd og hefur starfsemi þess farið vaxandi með ári hverju. Gert er ráð fyrir sér styrk til bandalagsins svo sem í nágildandi lögum.

- d) Hér er aðeins minnt á fjárveitingar til leiklistar- og listdanssskóla, en gert er ráð fyrir, að sett verði sérstök lög um þessa skóla, þegar fram í sækir. Leiklistarráð hlýtur að vinna að og fylgjast með framvindu þess máls. Þörfin á stofnun alhliða leiklistarskóla er orðin mjög brýn. Sú skoðun hefur komið fram í nefndinni, að slíkur skóli þurfi ekki endilega að vera eingöngu fyrir upprennandi atvinnufólk í leiklist, heldur hljóti skólinn einnig að koma að góðu gagni fyrir fólk, sem stefnir að öðrum ævistörfum, þar sem þörf er m. a. kunnáttu í tjáningu og framkomu, eða fyrir fólk, sem vill afla sér almennrar listmenntunar líkt og er um ýmsa, er stunda tónlistarnám. Samkvæmt þessari skoðun skal m. ö. o. stefnt að því, að nokkur leiklistarmenntun teljist til almennrar menntunar í nútímaþjóðfélagi.
- 2) Loks er gert ráð fyrir fjárveitingu til leiklistarráðs til þess að vinna að þeim verkefnum, sem talin eru í fjórðu grein frumvarpsins, þar á meðal að styrkja starfsemi áhugamannafélaganna í byggðum landsins og úthlutun fjár til starfsemi þeirra. Samkvæmt gildandi lögum er nú veitt sameiginleg upphæð á fjárlögum til þessarar starfsemi. Um hlutverk leiklistarráðs er fjallað í fjórðu grein þessara laga, og væntanlega mun ráðið leita eftir fjárveitingum til Alþingis eftir því sem þörf krefur hverju sinni.

Um 3. gr.

Nefndin hefur íhugað hverjir þeir aðilar séu, sem eðlilegt er að eigi sæti í leiklistarráði og eru þeir taldir í þessari grein. Þess skal getið, að í Félagi íslenskra leikara eru leikarar, sem fullnægja tilteknum inntökuskilyrðum um inngöngu, svo og söngvarar og leikmyndagerðarmenn. Félag íslenskra leikara mun því væntanlega eiga þrjá fulltrúa í ráðinu. Í Bandalagi íslenskra leikfélaga eru fjörutíu leikfélög og tíu ungmennafélög. Það er líklegt, að bandalagið fái fjóra til fimm fulltrúa í ráðinu. Ekkert er því til fyrirstöðu og raunar æskilegt að fjölga meðlimum þess, svo að sem flestar raddir heyrist og sem flest sjónarmið nái að koma fram frá þeim, sem láta sig þessi mál varða sérstaklega. Varla er ástæða til að reyna að gera tæmandi talningu á þeim,

sem til greina koma, en nefna má Félag leikdómara, Bandalag íslenskra listamanna, Menningarsjóð félagsheimilanna.

Með stofnun leiklistarráðs er ekki ætlunin að koma á fót fjölmennri og svifaseinni nefnd, er lítt verði til framkvæmda fallin. Skýrt skal tekið fram, að hlutverk ráðsins er að vera umræðuvettvangur (forum) um leiklistarmál, þar sem flestir þeir aðilar, er þessi mál varða, fái tækifæri til að koma skoðunum sínum og viðhorfum á framfæri. Ráðinu er ætlað að vera eins konar fulltrúaráð, er komi saman fám sinnum á ári og móti stefnu í meginatriðum, en hafi ekki framkvæmdir með höndum. Þær verði í höndum fámennrar framkvæmdastjórnar. Mikilvægt verður að telja, að til sé slíkur umræðuvettvangur eða fast árlegt ráðstefnuhald um leiklistarmál, þar sem mönnum gefst kostur að viðra skoðanir sínar, koma áhugæfnum sínum á framfæri og bera saman bækur sínar í þessum efnum. Slíkur umræðuvettvangur ætti að vera til þess falinn að minnka togstreitu og tortryggni, eyða misskilningi og fordómum og stuðla að því að sameina þá mörgu og ólíku aðila, sem að þessum málum vinna hver með sínum hætti.

Um 4. gr.

Í greininni eru talin upp og flokkuð nokkur helstu viðfangsefni, sem leiklistarráði er ætlað að sinna og munu þau varla þarfnast langra skýringa. Leiklistarráð á í fyrsta lagi að vera samvinnunefnd og ráð, sem opinberir aðilar gætu snúið sér til og leitað álits og ráða hjá um allt það, sem varðar þessi mál á innlendum vettvangi. Má þar fyrst nefna, að eðlilegt væri að beiðnir einstakra leikhússtofnana um fjárveitingar yrðu sendar ráðinu til umsagnar. Í öðru lagi er hugmyndin sú, að ráðið eða öllu heldur framkvæmdastjórn þess úthluti styrkjum til einstakra leikfélaga af því fé, sem sérstaklega yrði til þess ætlað af fjárveitingavaldinu. Samkvæmt gildandi lögum veitir Alþingi árlega ákveðna fjárveitingu til leiklistarstarfsemi. Þessari fjárveitingu hefur að mestu verið úthlutað af menntamálaráðuneytinu. Á fjárlögum 1974 eru veittar 5.2 milljónir króna til styrktar einstökum leikfélögum, en fjárveitinganefnd ákvað að Leikfélag Akureyrar skyldi hljóta 2.5 milljónir af þessari upphæð. Koma því 2.7 milljónir til skipta milli annarra leikfélaga á þessu ári. Um úthlutun styrkja til leikfélaga og leikflokka yrðu væntanlega settar reglur í samráði við Samband íslenskra sveitarfélaga. Í þriðja lagi er leiklistarráði og framkvæmdastjórn þess ætlað að fylgjast almennt með menntun leiklistarfólks og þá sérstaklega með framhaldsmenntun og endurhæfingu eða símenntun þess. Þegar talað er um að styðja rannsóknir og nýjungar í leiklistarmálum, er einkum átt við tilraunaleikhús, svo og ýmsar aðferðir við rekstur leikhúsa og leikflokka, er gefin hafa verið ólík nöfn, en allar stefna að því að forða leikhúsinu frá stöðnun eða afturför, en koma því í nánari snertingu við mannlíf líðandi stundar. Þessu skyld eru rannsóknarstörf í leiklistarmálum, bæði sögulegar rannsóknir og félagsfræðilegar, en hinar síðarnefndu ryðja sér nú mjög til rúms í listum og öðrum menningarmálum. Kynning á leiklist í skólum getur verið með ýmsum hætti. Beinni fræðslu í þessum efnum verður vart komið við í skyldunámsskólum eða framhaldsskólum, nema í formi valgreina, en áherslu verður væntanlega að leggja á heimsóknir leikfélaga í skóla og eigin leikstarfsemi nemenda, Kynning á leiklist fyrir almenning hlýtur einkum að fara fram í fjölmiðlum og sér í lagi í sjónvarpi og hljóðvarpi. Möguleikar sjónvarps í þessum efnum eru nær ótæmandi. Námskeið fyrir áhugafólk myndi teljast til þessara verkefna svo og uppeldisleg leiktjáning (Pedagogisk dramatik), sem rutt hefur sér mjög til rúms í öðrum löndum og dæmi eru til um að sé kennd sem námsgrein í kennaraskólum.

Í fjórða lagi að stuðla að eflingu leikritunar og útgáfu leikbókmennta, hvort heldur er í prentuðu eða fjölrituðu máli. Þetta er verkefni, sem ekki verður litið fram hjá, þegar fjallað er um vanda leikhúss og leiklistar á Íslandi. Leikfélag Akureyrar hefur riðið á vaðið með raunhæfri samvinnu við leikritahöfunda. Væntanlega má finna ýms úrræði til eflingar leikritun, bæði með hefðbundnum og öðrum hætti. Það þyrfti að veita leikritahöfundum aukin tækifæri til að afla sér frekari þekkingar á sínu sviði með kynnisferðum og námsvist erlendis svo og nánari sam-

vinnu og samskiptum við lifandi leikhús og leikara. Leikritun fyrir sjónvarp er kapituli út af fyrir sig, sem lýtur alit annarri tækni en leikritun fyrir venjulegt leikhús.

Í fimmta lagi að vera til ráðuneytis um gerð leiksviða og leiksviðsbúnaðar. Þessu verkefni hefur Bandalag íslenskra leikfélaga sinnt fram að þessu eftir því, sem óskað hefur verið eftir af byggingarnefndum félagsheimila hverju sinni.

Í sjötta lagi á leiklistarráð að stuðla að samvinnu leikhúsa og leikflokka. Mörg mikilvæg verkefni biða úrlausnar í leiklistarmálum, sem vonir standa til að auðvelda megi lausn á með skipulegri samvinnu þeirra, stofnana, félaga og einstaklinga, sem að þessum málum vinna og samræmingu á störfum þeirra. Er hér einkum átt við skipulagningu leikferða um landið svo og hin miklu vandkvæði, sem eru að verða á að fá leiðbeinendur og leiktjóra til starfa í byggðum landsins. Enn fremur má nefna skipti á leikurum milli hinna ýmsu leikhúsa og leikfélaga.

Í sjöunda lagi er um að ræða stofnun og rekstur leikmunasafns í þágu allrar leiklistarstarfsemi í landinu. Leikfélögunum í byggðum landsins er mikið áhugamál að fá greiðan aðgang að vönduðum leikbúningum og leikmunum. Í lögum nr. 15/1965 er ákvæði um, að Bandal. íslenskra leikfélaga skuli í samráði við Þjóðleikhúsið og Leikfélag Reykjavíkur koma á fót og reka búninga-, leiktjalda- og leikmunasafn, þegar nægilegt fé sé veitt til þess á fjárlögum eða á annan hátt. Þetta ákvæði hefur alltaf verið dauður bókstafur. Þjóðleikhúsið á orðið myndarlegt safn búninga og leikmuna og sömuleiðis Leikfélag Reykjavíkur. Bandalag ísl. leikfélaga á allstórt hárkollusafn. Búningasöfn þessi eru í þröngum húsakynnum. Áður en langt um líður þarf að leita að stærra húsnæði fyrir búningasafn Þjóðleikhússins. Það er aðkallandi verkefni að koma á samvinnu milli fyrrgreindra aðila um skipulagningu og uppbyggingu slíkrar búningamiðstöðvar og mjög þýðingarmikið fyrir leiklistarstarfsemi í byggðum landsins svo og félagsstarfsemi í skólunum. Sjónvarpið á þegar orðið safn búninga, en ýmislegt um gerð leikbúninga fyrir sjónvarp lýtur öðrum reglum en fyrir leiksvið.

Í frumvarpinu er ekki vikið sérstaklega að alþjóðlegum samskiptum í leiklistarmálum, en slík samskipti geta verið mjög mikilvæg fyrir listgrein af þessu tagi. Er þar helst að nefna norræna samvinnu t. d. á sviði gestaleikja, leikmenntunar og í tækniefnum. Þótt eigi sé neitt tekið fram um það í frumvarpinu, ætti ekkert að vera því til fyrirstöðu að leiklistarráð komi fram af landsins hálfu í þeim samskiptum eftir því sem efni og ástæður kunna að standa til.

Um 5. gr.

Athygli er enn vakin á því að ráðinu er ekki ætlað að koma saman nema tiltölulega sjaldan og er það í samræmi við þann höfuðtilgang þess að vera fyrst og fremst umræðuvettvangur um leiklistarmál. Þessu til áréttingar er tekið fram, að ráðið skuli vera ólaunað. Að sjálfsögðu er ekkert því til fyrirstöðu, að þeir aðilar, sem eiga þar fulltrúa, greiði þeim einhverja þóknun fyrir störf sín og útlagðan kostnað vegna starfa í ráðinu. Einnig kæmi til greina, að slíkur útlagður kostnaður, t. d. ferðakostnaður, yrði greiddur af því fé, sem ráðið hefði til starfsemi sinnar.

Um 6. gr.

Eins og kunnugt er mega nefndir og ráð, sem ætlað er að vera framkvæmdaaðilar, ekki vera mjög fjölmenn, ef þau eiga að koma einhverju í verk og vera til nokkurs nýt. Um slíka framkvæmdaaðila gildir reglan: Því fámennari því betri. Æskilegast munu vera þriggja manna nefndir, og gerði laganefndin upphaflega ráð fyrir, að í framkvæmdastjórn leiklistarráðs ættu sæti þrjú menn, en m. a. til þess að koma til móts við óskir Sambands íslenskra sveitarfélaga, sem æskt hefur að eiga fulltrúa í framkvæmdastjórn, hefur til samkomulags verið staðnæmst við fimm manna stjórn. Framkvæmdastjórn er ætlað að vera hinni eiginlegi framkvæmdaaðili í þeim málum, sem ráðið tekur að sér. Gera má ráð fyrir, að um talsvert starf verði að ræða og því

eðlilegt, að þóknun komi fyrir. Í reglugerð skal ákveðið nánar valdsvið framkvæmdastjórnar og verkaskipting milli hennar og leiklistarráðs. Óhjákvæmilegt er, að stjórnin fái allmikið frjálsræði við framkvæmd einstakra mála, en aðeins stærri mál verði borin undir ráðið.

Um 7. gr.

Þar er gert ráð fyrir, að leiklistarráði sé heimilt að ráða starfsmann til þess að vinna að framkvæmd þeirra mála, sem ráðið lætur sig skipta. Eins og fram kemur í 4. grein laganna eru þessi mál býsna mörg og sum þeirra allviðamikil. Hugsanlegt er, að ráðið taki þann kost að leysa ýmis þessara verkefna með því að fela einhverri þeirra leikhússtofnana, sem fyrir eru, framkvæmd ákveðinna þátta og mæla þá með ákveðnum fjárveitingum til þeirra í því skyni, eða þá að ráðið taki sjálfst að sér framkvæmd þeirra. Úr þessu verður reynslan að skera og treysta verður því, að ráðið finni hverju sinni þá lausn, sem best hentar.

Um 8. gr.

Gert er ráð fyrir, að reynt verði að setja samræmdar reglur um stuðning sveitarfélaga við leiklistarmál með það fyrir augum, að stuðningur sveitarfélaganna verði ekki minni og helst allmiklu meiri en samkvæmt núgildandi lögum. Aðstæður leikfélaganna eru hins vegar mjög mismunandi, svo að erfitt mun að setja um þetta ófrávikjanlegar reglur. Þetta yrðu því væntanlega rammareglur, þar sem tillit yrði tekið til aðstæðna og áhuga á hverjum stað. Ekki verður fært að setja reglur um þetta efni, nema samkomulag sé um þær milli ráðuneytisins og Sambands íslenskra sveitarfélaga, en framkvæmdastjórn leiklistarráðs myndi væntanlega vera rétti aðilinn til þess að koma til leiðar slíku samkomulagi.

Um 9. gr.

Þegar nokkur reynsla er komin á framkvæmd laganna, mun þörf á að setja reglur um ýmis atriði, sem ekki eru sérstaklega tilgreind í lögnum, en vafalaust þarf samt að skipa með ákvæðum í reglugerð. Verður slíkt að fara eftir eðli máls og nauðsyn. Þar sem um ýmiss konar nýskipan er að ræða í frumvarpi þessu, verður að telja eðlilegt að lögþjóða endurskoðun laganna, þegar hæfileg reynsla er fengin af framkvæmd þeirra. Ber einnig á það að líta, að um málaflokk er að ræða, sem á að vera í sífelldri þróun.